

آشنایی با منظر

(گردشگری منظر)

تألیف

گروه مؤلفان

زیر نظر

سید امیر منصوری

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

سعید شفیعا

دکتری مدیریت گردشگری

و عضو هیئت علمی پژوهشکده منظر

۱۳۹۸

سرشناسه	منصوری، سیدامیر، ۱۳۳۹ - Mansouri, Seyed Amir
عنوان و نام پدیدآور	آشنایی با منظر: (گردشگری منظر) / سیدامیر منصوری و سعید شفیعا؛ همکاران پدیدۀ عادلوند... او دیگران؛ ویراستار ساره جورمند.
مشخصات نشر	تهران، مهکامه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۳۵۲ص.
شابک	978-600-8731-69-6
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
یادداشت	همکاران: پدیدۀ عادلوند، سیدمحمود موسوی، فرنوش مخلص، مهدیه ید، افسانه پورجم، مهدی باصولی، مهدیه جهانگیر بلورچیان... مجری: پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر.
عنوان دیگر	گردشگری منظر
موضوع	گردشگری Tourism
موضوع	گردشگری -- جنبه‌های اجتماعی Tourism-- Social aspects
موضوع	فرهنگ و گردشگری Culture and tourism
شناسه جزوده	شفیعا، سعید، ۱۳۴۲ -
شناسه افکده	عادلوند، پدیدۀ
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۸ م ۱۵۵/۱ G
رده‌بندی ربی	۳۰۷۰۴۱۰
شماره کتابشناس ملی	۵۶۲۱۸

نام کتاب: آشنایی با منظر (گردشگری منظر)

تألیف: گروه مؤلفان

زیر نظر: سید امیر منصوری - سعید شفیعا

ویراستار: ساره جورمند

مجری: پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر

ناشر: مهکامه

ناظر چاپ: بهزاد ربیعی فراهانی

لیتوگرافی: باختر

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۸۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۳۱-۶۹-۶

مراکز پخش: ۱- تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، نرسیده به لبه آزاد، رجه انوری، پلاک ۸، طبقه دوم،

نشر و پخش مهکامه

فکس: ۹۶۱۵۰۹ - ۰۹۱۲۳۹۷۴۰۲۱

تلفن: ۶۶۴۸۸۲۰۳ - ۶۶۴۹۷۰۵۰

۲- تهران، میدان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و اردیبهشت، کتاب روشی آگاه

تلفن: ۶۶۴۶۰۹۳۲ - ۶۶۴۶۷۳۲۳

en_mahkame@yahoo.com

www.mahkame.com

پست الکترونیکی:

نمایندگی‌های شهرستان:

۱- اهواز: خیابان حافظ، بین سیروس و نادری، کتاب‌فروشی رشد، تلفن: ۳-۲۲۱۷۰۰۰ (۰۶۱۳)

۲- مشهد: خیابان سعدی، پاساژ مهتاب، کتاب‌فروشی درخشش، تلفن: ۳۲۲۵۱۹۲۳ (۰۵۱)

۳- اصفهان: خیابان چهارباغ عباسی، مجتمع چهارباغ، زیرزمین، پلاک ۲۶، تلفن: ۳۲۲۳۸۸۵۶ (۰۳۱)

۴- یزد: خیابان فرخی، جنب مجتمع ستاره، کتاب‌فروشی فدک، تلفن: ۳۶۲۲۷۴۷۵ (۰۳۵)

۵- شیراز: خیابان ملاصدرا، نبش خلیلی، کتاب‌فروشی خوارزمی، تلفن: ۳۶۷۳۷۷۱ (۰۷۱)

۶- تبریز: فلکه دانشگاه، ابتدای خیابان دانشگاه، کتاب‌فروشی علامه، تلفن: ۳۳۳۴۱۶۶۹ (۰۴۱)

آدرس کانال انتشارات مهکامه: telegram.me/mahkamepublisher



Nazar Research Center
Center for Architecture & Urbanism, 2001

فهرست

۱۷	 مقدمه
۲۱	 فصل اول: مقدمات و مبانی
۲۳	 بخش ۱: نگاهی تازه به گردشگری
۲۳	 مقدمه
۲۴	 گردشگری خوب
۲۵	 یادگیری
۲۵	 گردشگری به مثابه تعاملی یادگیری
۲۶	 گردشگری به مثابه نظام معرفت
۲۷	 گردشگری به مثابه محتوا
۲۸	 ادراک انسان
۲۹	 نظر کردن
۳۰	 منظر
۳۱	 گردشگری منظر
۳۳	 بخش ۲: گردشگری و منظر
۳۳	 مقدمه
۳۴	 واژه‌شناسی گردشگری (Tourism)
۳۷	 تعریف گردشگری (Tourism)
۴۳	 منظر، مقوله‌ای وابسته به مکان
۴۶	 منظر، متنی که باید قرائت شود
۴۸	 گردشگری منظر
۵۱	 جمع‌بندی
۵۴	 فهرست منابع
۵۷	 بخش ۳: فرهنگ و یادگیری در نظام گردشگری منظر
۵۷	 مقدمه
۵۸	 فرهنگ و گردشگری

۶۰	گونه‌های ارتباط بین فرهنگی در گردشگری
۶۳	یادگیری یا آموزش
۶۵	گردشگری منظر و یادگیری
۶۶	منابع
۶۷	بخش ۴: راهنمای تور و نقش کاربردی در ادراک منظر
۶۷	مقدمه
۶۹	ارتباطات و بازدارنده‌های ارتباطی در گردشگری
۷۱	تفسیرگری برای گردشگری منظر
۷۴	داستان سراب برای گردشگری منظر
۷۵	ماهیت نمایی برای گردشگری منظر
۷۶	نتیجه‌گیری
۷۷	منابع
۷۹	فصل ۲: گردشگری مدخل: بررسی موردی
۸۱	بخش ۱: مرکز شهر
۸۱	مقدمه
۸۲	سیر تاریخی مرکز شهر
۸۲	موقعیت کالبدی و معنایی مرکز شهر
۸۳	کارکردهای مرکز شهر
۸۴	اجزا و ساختار مرکز شهر
۸۷	فهم مردم از مرکز شهر
۸۸	جمع‌بندی
۹۰	فهرست منابع
۹۱	بخش ۲: برج ایرانی
۹۱	مقدمه
۹۲	عوامل مؤثر در پیدایش برج
۹۳	چرا در این مکان‌ها شکل گرفته است
۹۳	بیان ساختار برج
۹۴	چرا این ساختار
۹۴	کارکرد اول نمادین بودن برج
۹۴	کارکرد دوم برج‌های اطلاع‌رسانی

۹۶	کارکرد سوم دفاعی، امنیتی، حفاظتی و امنیتی
۹۶	کارکرد چهارم برج‌های کاربردی
۹۷	فهم مردم از برج
۹۸	تفاوت برج و مناره
۹۹	معرفی برج‌های مشهور
۹۹	برج قابوس بن وشمگیر
۱۰۱	برج طغرل
۱۰۲	نتیجه‌گیری
۱۰۳	منابع
۱۰۷	بخش ۳: کبرترخانه
۱۰۷	مقدمه
۱۰۸	عوامل مؤثر در پیدایش کبرترخانه
۱۰۹	محل استقرار کبوترخانه
۱۱۰	ساختار کبوترخانه
۱۱۰	چرا این ساختار وجود دارد
۱۱۲	فهم مردم از کبوترخانه
۱۱۳	معرفی کبوترخانه‌های مشهور
۱۱۷	جمع‌بندی
۱۱۹	منابع
۱۲۱	بخش ۴: حمام عمومی
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	عوامل مؤثر در پیدایش حمام
۱۲۳	چرایی مکان‌گزینی حمام‌ها
۱۲۳	ساختار حمام
۱۲۵	چرایی و کارکردهای حمام
۱۳۰	فهم مردم از حمام
۱۳۱	بررسی و جمع‌بندی
۱۳۲	منابع
۱۳۵	بخش ۵: خانه‌ایرانی
۱۳۵	مقدمه
۱۳۵	واژه‌شناسی خانه

۱۳۶		بیان ساختار خانه‌ایرانی و دلایل آن
۱۳۸		اجزای خانه‌ایرانی
۱۴۰		فهم مردم از خانه
۱۴۱		سخن آخر
۱۴۶		منابع
۱۴۹		بخش ۶: مدرسه در شهرهای اسلامی
۱۴۹		مقدمه
۱۵۰		اجزا ساختار مدرسه بر اساس تفکیک عملکرد
۱۵۰		نظریه کم و کیف حیات مدرسه
۱۵۲		درهم‌پیدگی مدرسه و شهر
۱۵۲		موقعیت خاص مدارس به عنوان قلب شهر
۱۵۳		مدرسه، مذاق شایسته فرا عملکردی بودن معماری اسلامی
۱۵۴		بیان عوامل سبب و محور منظر مدرسه
۱۵۶		مدرسه مقصد است نه وسیله رفتن محل گذر
۱۵۶		مدرسه، شاهد حیات جاری علم جامعه سنتی
۱۵۷		فهم مردم از مدرسه و مکتب‌خانه
۱۵۸		منابع
۱۶۱		بخش ۷: مسجد
۱۶۱		مقدمه
۱۶۱		عوامل مؤثر در پیدایش مسجد
۱۶۲		چرا مسجد در این مکان‌ها شکل گرفته است
۱۶۵		بیان ساختار مسجد
۱۶۶		کارکردهای مسجد
۱۶۸		فهم مردم از مسجد
۱۶۹		معرفی مساجد مشهور
۱۷۰		مسجد جامع اصفهان
۱۷۱		مسجد کبود تبریز
۱۷۲		نتیجه‌گیری
۱۷۳		منابع
۱۷۵		بخش ۸: بازار ایرانی
۱۷۵		مقدمه

۱۷۵	معنی لغوی بازار
۱۷۶	سیر تحول تاریخی بازار
۱۷۷	ساختار بازار ایرانی
۱۷۸	۱. سردر یا جلودار
۱۷۹	۲. میدان
۱۷۹	۳. راسته اصلی
۱۸۰	۴. راسته فرعی
۱۸۰	۵. چهار سوق
۱۸۱	۶. حج
۱۸۱	۷. سرا
۱۸۲	۸. تیمچه
۱۸۲	۹. قیصریه
۱۸۳	۱۰. دالان
۱۸۳	۱۱. کاروانسرا
۱۸۴	کارکردهای بازار ایرانی
۱۸۴	۱. کارکرد اقتصادی
۱۸۴	۲. کارکرد اجتماعی
۱۸۴	۳. کارکرد سیاسی
۱۸۵	۴. کارکرد ارتباطی
۱۸۵	فهم مردم از بازار ایرانی
۱۸۵	جمع‌بندی
۱۸۶	منابع
۱۸۷	بخش ۹: باغ ایرانی
۱۸۷	مقدمه
۱۸۷	واژه‌شناسی باغ ایرانی
۱۸۸	دلایل ساختار متفاوت باغ ایرانی
۱۹۰	کاربری باغ ایرانی
۱۹۱	سیر تاریخی باغ ایرانی
۱۹۲	اجزای باغ ایرانی
۱۹۲	دیوار و حصار
۱۹۳	محیط پیرامون باغ

۱۹۳	آب.....
۱۹۴	فضای سبز.....
۱۹۴	سایه.....
۱۹۴	هندسه.....
۱۹۵	ناظر.....
۱۹۶	باغ دو رنگ (بی کروم).....
۱۹۶	ریتم.....
۱۹۶	چشم انداز بیکران.....
۱۹۷	باغ ایرانی در فرش و کاشی کاری.....
۱۹۸	نهم مهم از باغ.....
۱۹۸	سحن آخر.....
۲۰۱	منابع.....
۲۰۳	بخش ۱۰: کاخ ایرانی.....
۲۰۳	مقدمه.....
۲۰۴	عوامل مؤثر در پیدایش کاخ.....
۲۰۵	مکان یابی کاخ ها.....
۲۰۶	ساختار کاخ.....
۲۰۶	کارکردهای کاخ.....
۲۰۷	کاخ در زبان، ادبیات و هنر.....
۲۱۰	معرفی کاخ های مشهور.....
۲۱۱	کاخ چهلستون اصفهان.....
۲۱۲	قصر قاجار.....
۲۱۴	نتیجه گیری.....
۲۱۵	منابع.....
۲۱۷	بخش ۱۱: زندگی روستایی.....
۲۱۷	مقدمه.....
۲۱۸	سیر تاریخی و عوامل پیدایش روستا.....
۲۱۹	عوامل مؤثر در استقرار مکانی روستاها.....
۲۲۱	مؤلفه های سازنده منظر روستا.....
۲۲۳	کارکردهای روستا.....
۲۲۶	فهم مردم از منظر روستا.....

۲۲۹	جمع‌بندی
۲۳۱	منابع
۲۳۳	بخش ۱۲: گردشگری غذا
۲۳۳	مقدمه
۲۳۳	تعریف
۲۳۴	عوامل مؤثر در پیدایش گردشگری غذا
۲۴۰	مسیرهای گسترونومی
۲۴۱	گردشگری غذا و هویت جوامع
۲۴۲	گردشگری غذا و آرایش فرهنگی
۲۴۳	گردشگری غذا و میراث فرهنگی
۲۴۴	گردشگری غذا و سبک زندگی
۲۴۴	گردشگری غذا در مقام ابزار ارتباطی
۲۴۵	گردشگری غذا و نظامی از منظر
۲۴۵	گردشگری غذا و نماد اجتماعی
۲۴۶	گردشگری غذا و نظام انگیزشی
۲۴۷	انگیزش‌های فیزیکی
۲۴۷	انگیزه‌های فرهنگی
۲۴۸	انگیزش‌های روابط بین فردی
۲۴۸	انگیزش‌های موقعیت و تشخیص
۲۴۸	گردشگری غذا و نظام سلامت
۲۵۱	ترادisi دانش غذایی بومی
۲۵۱	غذا به عنوان سوغات
۲۵۲	غذای آرام؛ گردشگری آرام
۲۵۲	غذا، متاعی صمیمی
۲۵۳	غذا؛ تجربه معنوی
۲۵۳	غذا؛ شهر خلاق؛ گردشگری خلاق
۲۵۷	گسترونومی؛ حق مالکیت معنوی
۲۵۷	معرفی نمونه مشهور
۲۶۱	جمع‌بندی
۲۶۲	منابع
۲۶۳	بخش ۱۳: طبیعت (با تأکید بر پرند)

۲۶۳	 مقدمه
۲۶۴	 عوامل مؤثر در پیدایش منظر طبیعت
۲۶۵	 چرا در این مکان‌ها شکل گرفته است
۲۶۶	 بیان ساختار
۲۷۰	 نگاه کارکردی به یک پدیده طبیعی
۲۷۰	 کارکرد اول: پرنده‌نگری و تغییرات رفتاری - ظاهری
۲۷۲	 کاربرد ۲: تأثیرات پرنده روی هنر و ادبیات
۲۷۴	 کارکرد ۳: پرندگان و کسب و کار
۲۷۶	 کارکرد ۴: پرندگان و منظر طبیعت
۲۸۰	 فهم مردم از پرنده
۲۸۳	 بحث و بررسی
۲۸۵	 منابع
۲۸۷	 بخش ۱۴: کوه
۲۸۷	 مقدمه
۲۸۸	 اهمیت اکولوژیک کوهستان
۲۸۸	 اهمیت اکولوژیک کوه‌های ایران
۲۸۹	 کوه در تمدن‌ها و اندیشه بشر
۲۹۱	 کوه در اندیشه ایرانیان
۲۹۲	 کارکردهای کوه در ایران در گذر زمان
۲۹۲	 کارکردهای اکولوژیک کوه
۲۹۳	 کوه به عنوان یکی از مظاهر اصلی طبیعت
۲۹۳	 کارکردهای اسطوره‌ای کوه
۲۹۴	 کوه به عنوان مکانی مقدس
۲۹۴	 کوه به عنوان پناهی در برابر هجوم دشمن
۲۹۵	 ارتباط بصری میان کوه و شهر، کوه به عنوان عنصری طبیعی هویت‌بخش، نشانه و نقطه عطف شهری
۲۹۵	 کارکرد معیشتی کوه از جمله: کشاورزی، دام‌پروری و شکار
۲۹۵	 کوه مکانی برای عبادت و خلوت
۲۹۶	 کوه مکانی برای تفرج
۲۹۶	 فهم مردم از کوه
۲۹۷	 کوه به مثابه منظر طبیعی

۲۹۸	نتیجه‌گیری
۲۹۹	منابع
۳۰۳	بخش ۱۵: آیین و اسطوره
۳۰۳	مقدمه
۳۰۴	سیر تاریخی و عوامل مؤثر بر پیدایش اسطوره‌ها و آیین‌ها
۳۰۵	چرایی شکل‌گیری اسطوره‌ها و آیین‌ها
۳۰۶	اجزا و ساختار آیین‌های برآمده از اسطوره‌ها
۳۰۷	کارکرد آیین‌ها و اسطوره‌ها
۳۰۸	فهم مردم اسطوره‌ها و آیین‌ها
۳۱۰	زمین آیینی
۳۱۰	مکان آیینی
۳۱۱	نتیجه‌گیری
۳۱۱	منابع
۳۱۳	بخش ۱۶: نیایشگاه (مهر و آناهید) در ایران
۳۱۳	مقدمه
۳۱۴	ساختار و اجزا نیایشگاه‌ها
۳۱۵	کوه در اساطیر ایرانی
۳۱۸	درخت در اساطیر ایرانی
۳۲۳	آب در اساطیر ایرانی
۳۲۵	معرفی اساطیر مهر و آناهید
۳۲۵	اسطوره مهر
۳۳۰	اسطوره آناهید
۳۳۴	موقعیت جغرافیایی و محل استقرار معابد مهر و آناهید
۳۴۰	نیایشگاه‌های مهر و آناهید در ایران باستان را از چه زاویه‌ای باید دید
۳۴۱	فهرست منابع
۳۴۵	کلمات کلیدی متن

مقدمه

توسعه گردشگری در ایران و جایگاه رو به گسترش آن در برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی کشور موجب شد تا توجه اصناف مختلف به آن فزونی یابد. فارغ از ابهامات و تفسیرهای متفاوتی که از علم گردشگری و مفاهیم وابسته بر آن در جهان و ایران وجود دارد، نحوه تأسیس رشته گردشگری در دانشگاه‌های ایران به کلیت مفهوم آن سمت و سوی خاصی بخشیده است.

وابستگی گردشگری به خدمات و تسهیلات مربوط به آن موجب شد رشته‌های هتلداری و مدیریت جهانگردی به عنوان نخستین زمینه‌های تعلیمات تخصصی گردشگری در ایران تعیین شوند و اولین تحصیل کرده‌های گردشگری ایران، کسانی باشند که در علوم میان‌رشته‌ای و بین‌رشته‌ای تخصص داشتند. در عین حال بازار پررونق و رشد فزونی تقاضای گردشگری موجب شد تا این گروه فارغ‌التحصیلان به عنوان اولین متخصصان گردشگری شناخته و وارد بازار کار و مطالعات گردشگری شوند.

یکی از مهم‌ترین ابعاد گردشگری که از این رشته‌ها چار آسیب‌های زیاد شد، گردشگری فرهنگ به مثابه متن و زمینه اصلی و هدف غالب این حوزه است. تا امروز که رشته‌های متفاوت مرتبط با گردشگری در دانشگاه‌های مختلف کشور و در مقاطع گوناگون مشغول فعالیت است، همچنان گردشگری فرهنگ، به عنوان رشته مستقل و بنیادین این علم از قلم افتاده و زمینه‌های فرعی آن تحت عناوین دیگر فعالیت می‌کنند.

با تأسیس کمیته برنامه‌ریزی گردشگری در وزارت علوم و نظام‌مند شدن برنامه‌های آموزشی، دوره دکتری مدیریت گردشگری تأسیس و در میان دروس آن درسی به نام "منظر فرهنگی و نظریه‌های نوین مکان و فضا در گردشگری" پیش‌بینی و چند نیم‌سال ارائه شد، که دو خروجی قابل توجه داشت: نخست، اقبال دانشجویان دکتری گردشگری و تأکید به محتوای جدید تولید شده در مطالعات و پژوهش‌های تکمیلی آن‌ها. سپس، هم‌صدایی اساتید و محققین حاضر در دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ بر ضرورت پرداختن بیشتر به این موضوع جدید. به دنبال آن، درس دیگری در مجموعه دروس دوره جدید کارشناسی گردشگری تحت عنوان "آشنایی با منظر" تعریف شد که پیامد این دو خروجی بود.

تدوین کتاب درسی برای این ضرورت جدید با درخواست انتشارات مهکامه به اینجانب، موجب شد تا با کمک پژوهشگران جوان و علاقه‌مند حوزه گردشگری، کتاب حاضر با عنوان "گردشگری منظر" برای نخستین بار منبع مدون فارسی قرار گیرد. این کتاب به دنبال نحوه خوانش منظر سرزمین است که به دانشجویان جوان و غیر دانشگاہیان علاقه‌مند به توسعه کشور تقدیم می‌شود. نگارش فصل‌های کتاب به شرح زیر، با همکاری گروه پژوهشی در پژوهشکده نظر صورت گرفت که در فرایند انجام پژوهش و گردآوری داده‌ها همکاری قابل تقدیری به نمایش گذاشتند.

• نگاه‌ی نو به گردشگری: سید امیر منصوری، عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران.

• گردشگری و منظر: پدیده عادلوند، عضو هیئت‌علمی پژوهشکده نظر.

• فرهنگ و یادگیری در نظام گردشگری منظر: سید محمد موسوی، دانشجوی دکتری

مدیریت گردشگری و پژوهشگر کارگروه گردشگری پژوهشکده حکمت.

• راهنمای گردشگری و تفریح: اردی در ادراک منظر، طبیعت (با تأکید بر پرنده): سعید

شفیعا، عضو هیئت‌علمی پژوهشکده نظر.

• مرکز شهر: فرنوش مخلص، دانشجوی دکتری منظر شهری لابراتوار نظر ایران و

دانشگاه پاریس ۸ فرانسه.

• برج و مسجد: مهدیه بد، عضو هیئت‌علمی پژوهشکده نظر.

• کبوترخانه: افسانه پورجم، عضو هیئت‌علمی دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و

فرهنگ.

• حمام عمومی: مهدی باصولی، عضو هیئت‌علمی جهاد دانشگاهی استان یزد.

• خانه ایرانی، بازار ایرانی، باغ ایرانی: مهدیه جهانگیر بلور، دانشجوی دکتری

مدیریت گردشگری دانشگاه علامه طباطبائی و راهنمای گردشگری.

• مدرسه در شهر اسلامی: سجاد مؤذن، استادیار گروه مرمت و احیای بناهای تاریخی،

دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

• کاخ ایرانی: پریچهر صابونچی، دانشجوی دکتری معماری منظر، دانشگاه تهران.

• زندگی روستایی: مرتضی همتی، دانشجوی دکتری معماری منظر، دانشگاه تهران.

• گردشگری غذا: مهرنوش بسته‌نگار، استادیار پژوهشکده توسعه تکنولوژی جهاد

دانشگاهی شریف.

- کوه: بابک داریوش، عضو هیئت علمی و رئیس موسسه پژوهشی معماری شبستان.
- آئین و اسطوره: حمیده ابرقویی فرد، دانشجوی دکتری معماری منظر، دانشگاه تهران.

- نیایشگاه (مهر و آناهید) در ایران: علی نیکویی، عضو هیئت علمی پژوهشکده نظر.

انشالله مفید واقع گردد.

سید امیر منصوری